

תורה ודעת

יו"ל ע"י 'קהל עדת ירושלים' ♦ גליון 98 ♦ פרשיות בא - בשלח ♦ שבט תשס"ט

ביאורי תורה

מתורתו של רבינו הגאון רבי לייב מינצברג שליט"א

פרשת בא

אינה מוגבלת לנס גאולת מצרים ולשעתה בלבד, אלא אדרבה, פסח מצרים לא היה אלא אות ראשון לתחילתה של ברית ארוכה העומדת לנו לדורות עולם, ועלינו לחדשה ולחזקה תדיר על ידי עשיית הפסח בכל שנה ושנה.

וכדרך שקרבן הפסח הגין בשעתו על בכורי ישראל מפני המשחית בנגפו את מצרים, כן גם לדורות עולה קרבן זה לרצון לפני ה' לשמור בריתו אשר כרת עמנו, להגן עלינו מכל צר ולהפלות את ישראל משאר האומות, כאשר גם בעת אשר בא ה' "לעשות נקמה בגויים תוכחות בלאומים" – פוסחת מידת הדין מעל בני ישראל, ובעוד אשר "החשך יכסה ארץ וערפל לאמים" – הרי "עליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה" (ישעיהו ס, ב).

הרי ש"העבודה הזאת" שעל שמירתה נצטוו ישראל – אחת היא לשעתה ולדורות, וטעמה ועניינה לעולם אחד, והפסח הנעשה לדורות אינו מהוה 'זכרון' גרידא לפסח מצרים, אלא מצוה קבועה היא המתחדשת בכל שנה ושנה.

ואולם מעתה לשון בעל ההגדה צריך תלמוד: פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבת המקדש קיים על שום מה – על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים. לשון "על שום מה" – "על שום שפסח הקב"ה המשך בעמוד הבא

משמע את העבודה "הזאת" דייקא, ולא זכרון לה. ואף כי בוודאי מביאה עשיית הפסח גם לידי זכרון ליציאת מצרים, מכל מקום ביסוד עניינה מצוה אחת היא הן לשעתה והן לדורות, שכדרך שנצטוו ישראל בדור ההוא לעשות פסח לה', כך נצטוו אף לדורותיהם, לעשות את העבודה הזאת מידי שנה בשנה. וכן הוא אומר להלן (יג, י): "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה", וכפי שפירושו הראשונים כי 'החוקה הזאת' לפי פשוטה הינה מצות עבודת הפסח, שקבעה הכתוב חוקת עולם והזהיר על שמירתה מדי שנה בשנה.

ושורש הדברים הוא בהיות הפסח 'קרבן הברית' הכרותה בין ה' לישראל, וכמהותה של ברית הרי היא מתקיימת 'חד לקבל חד' – "את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו וגו'... וה' האמריך היום להיות לו לעם סגולה" (דברים כו, יז) – כאשר אנו מקבלים עול מלכותו לעבדו ולשמור חוקיו, והוא בוחר בנו לעם להטיב עמנו ולהנהיגנו בדרך מיוחדת ושונה מהנהגתו את שאר יושבי העולם. אכן ברית זו, המצויינת על ידי קרבן הפסח,

א. ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם... והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת (יב, כד-כה).

כתב בספר החינוך (מצוה ה): מצות שחיתת הפסח וכו'... משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ביציאת מצרים. וכן כתב במצות אכילת הפסח (מצוה ו): ומשרשי מצוה זו, מה שכתבנו בשחיתתו, כדי לזכור הנסים הגדולים שעשה לנו האל שהוציאנו מעבדות. העולה מתוך הדברים, כי עיקר עניינו של קרבן הפסח היה שייך לאותו הדור בלבד, שבו הכה ה' את בכורי מצרים ופסח על בתי ישראל. אבל מצות הפסח האמורה לדורות, אינה אלא אות וזכרון לאותו הנס, שנעשה על ידי פסח מצרים.

אמנם לפי פשוטו של מקרא נראה, כי יסודו של פסח דורות אינו רק לשום זכר בעלמא לפסח מצרים, שכן כאשר הכתוב מצוה לדורות הבאים "ושמרתם את הדבר הזה" ו"את העבודה הזאת" –

קרבן חתני התורה וההוראה

שע"י קהל עדת ירושלים

הרינו להזמיןכם להשתתף במעמד הגדול לכבוד של תורה ולרגל הכתרת חתני תורה והוראה לשנת תשס"ט

הרה"ג רבי יהושע אייזן שליט"א - הוראה

הרה"ג רבי יחזקאל וייס שליט"א - הוראה

הרה"ג רבי אברהם כהן שליט"א - חושן משפט

הרה"ג רבי מאיר אליהו כהן שליט"א - תורה

הרה"ג רבי נחום פרידמן שליט"א - הוראה

הרה"ג רבי מרדכי פרידמן שליט"א - תורה

הרה"ג רבי אהרן רובין שליט"א - תורה והוראה

הרה"ג רבי יואל יעקב פרידמן שליט"א - מסיים מסלול ההוראה

שיתקיים ברוב פאר והדר בליווי תזמורת במוצ"ק פרשת בא ו' שבט תשס"ט בהיכל בית המדרש המרכזי רחוב מנחת יצחק 14 ירושלים ת"ו

דבר המעמד מפי רבינו שליט"א ודברים מאת רבנים חשובים

כל אברכי ובחורי קהל עדת ירושלים ובני משפחות החתנים, מוזמנים להשתתף

שיעשו ושמעו בעצמות התורה כי היא לנו עז וגבורה

תשס"ה

הרב עמרם בנעני שליט"א
הרב אהרן רובין שליט"א

תשס"ו

הרב אברהם צבי אקוני שליט"א
הרב אברהם אייזנברג שליט"א
הרב נחום הרצל שליט"א
הרב יעקב הירשמן שליט"א
הרב משה אהרן מינצברג שליט"א

תשס"ז

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א
הרב שמואל טרנולות שליט"א

תשס"ח

הרב ישראל מאיר בלוי שליט"א
הרב יואל יעקב שליט"א
הרב יעקב רובין שליט"א

תשס"ה

הרב יואל יעקב פרידמן שליט"א
הרב יואל יתודה שליוני שליט"א

תשס"ו

הרב יתודה צבי בירדון שליט"א
הרב יעקב גוטפרב שליט"א
הרב חיים יוסף מינצברג שליט"א

תשס"ז

הרב מרדכי מן שליט"א
הרב שלמה לוי שליט"א
הרב נחום ב"ר ח'ל פרידמן שליט"א
הרב אהרן פרידמן שליט"א

תשס"ח

הרב נחמן אנשין שליט"א
הרב אברהם גנול שליט"א
הרב אברהם ולס שליט"א
הרב דוד חשין שליט"א

הודעות

ניתן להשיג

אוגדני תורה ודעת תשס"ו-ז

מחיר כל כרך 50 ש"ח

לפרטים 0527653301

בעז"ה עומדים אנו להוציא לאור
אוגדן חלק ג

גליוני שנת תשס"ח, סב - צ

אי לכך אנו מבקשים מכל מי שיש בידו הערות או תיקונים
בגליונות אלו, נא להודיע למערכת בהקדם
בטלפון 0527673009 / 0527615923

בכדי שנוכל לתקנם

ולהוציא דבר מושלם ומתוקן מתחת ידינו.

על בתי אבותינו במצרים – מורה לכאורה כי 'זכר הנס' הוא עיקר טעמה של מצות הפסח, כי על שם אותו הענין שפסח הקב"ה וכו', אנו עושים כיום את העבודה הזאת.

אלא הנראה בזה, כי שאלת "על שום מה" שבהגדה של פסח, אינה מתייחסת לשחיטת קרבן הפסח ועשייתו, אלא לאכילת הקרבן בלבד; "פסח שהיו אוכלים" ולא "פסח שהיו עושים". ואכן כדוגמת שאר ענייני האכילה בלילה ההוא – המצות והמרורים ושאר מצוות דרבנן – המהוים זכר לנס, אף אכילת בשר הפסח באותו לילה עניינו לזכר הנס. אבל עצם עבודת קרבן הפסח, שחיטתו והקרבתו לפני ה', אינה נעשית בתורת זכרון אלא עיקר מצוה היא הנהגת לדורות, ומשמשת לאותה תכלית ששימשה אז ביציאת מצרים.

ועיין בספר 'משך חכמה' (במדבר ט, ז), שכתב לחדש שהגר הטעון 'קרבן גרות', אם קדם והקריב קרבן פסח אינו צריך להביא עוד קרבן לגרותו, כי קרבן הפסח והגרות אחד הם, וזה לשונו: **ויתכן דאף דגר צריך להביא קרבן עולת העוף, זה דוקא בלא עשה פסח. אבל עשה פסח עם הצבור סגי בלא קרבן, והוא כאזרח הארץ, ותו אינו צריך להביא את קרבנו, ואוכל אח"כ בקדשים כמו שישראל אכלו פסח בלא קרבן. ולכן אמר 'וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ, פירוש, שמעתה יהיה ככל כשרי ישראל לכל הלכותיו בלא קרבן.**

והנה דבר זה לא יתכן, אלא אם כן קרבן הפסח הוא 'קרבן ברית' מחודש מדי שנה בשנה. כי קרבן שאינו נעשה אלא בתורת זכרון לברית שנכרתה בעבר, פשוט שאין בכוחו לשמש קרבן גרות עבור איש נכרי הבא להסתפח עתה לראשונה על נחלת ה' ואשר עדיין לא נכלל בברית הזאת מעולם. אולם לפי האמור, קרבן הפסח שבכל דור הינו 'קרבן גרות' בזכות עצמו, ולכן יש מקום למתגייר לכלול את קבלת גרותו עם קבלת הגרות הכללית של העם, ולחדש עמהם יחדיו את הברית בין ישראל לבין הקב"ה.

וזהו הטעם לכך שהטילה תורה עונש כרת על ביטול מצות קרבן פסח, כדרך שהטילה על ביטול מצות מילה [ואף מצינו כי המילה מהוה תנאי לאכילת קרבן פסח: "כל ערל לא יאכל בו" (שמות יב, מח)]. כי אכן קרבן הפסח כמוהו כמצות מילה, ששניהם מהוים אבני היסוד בברית הכרותה בין ישראל לה', והמבטלם אינו נידון כמבטל מצוה משאר המצוות, אלא כמי שמתנער לחלוטין ומוציא את עצמו מכלל הברית והשבועה, ופורק מעליו עול מלכותו ועבודתו יתברך (ראה הרחבת דברים בזה בקובץ 'מאורות ירושלים' (א) ניסן תשס"ה,

מאמר 'בגדרי קרבן פסח').

*

ובמקום אחר ('תורה ודעת' גליון 45 פרשת בא תשס"ז) העלינו לבאר, כי פרשת 'קדש' ופרשת 'והיה כי יביאך', מציינים שני חלקים מקבילים בחובת עבודתנו להשי"ת. פרשת 'קדש' עוסקת בקרבן הפסח שעליו נצטוו ישראל בעודם במצרים, כדי שבזכות העבודה הזאת יזכו להיגאל משם, כמו שפירש רש"י (יב, יג): **וראיתי את הדם - הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי ופוסח אני עליכם.** כלומר עבודת הפסח נעשתה כסיבה מקדימה, כדי שיהיו ישראל ראויים להיות לו כעם, בראותו שמקבלים עול מלכותו ועובדים לו. ואילו פרשת 'והיה כי יביאך' - העוסקת במצות נתינת הבכורות לה', עניינה לציין את העבודה המתחייבת ביחס מקביל - כתוצאה מיציאתם ממצרים, כלומר כאן אין העבודה מהוה סיבה לגאולתם ממצרים, אלא אדרבה, יציאת מצרים מהוה סיבה לעבודה, שהיא המטרה שלשמה בחר ה' בישראל להיות לו לעם, לעבדו וללכת בדרכיו.

הבדל זה מודגש גם במצות סיפור יציאת מצרים לבנים, האמורה בשתי הפרשיות. כי הנה בפרשת 'קדש' נאמר - **והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים** - "בעבור זה" דווקא (עיין אבן עזרא), כלומר בזכות ובשכר זה הוציאנו ה' ממצרים, וכפי שנתבאר שקיום העבודה הזאת מהוה סיבה לגאולתנו ולבחירת ה' בנו. ואילו בפרשת 'והיה כי יביאך' נאמר - **ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה על כן אני זובח לה' וגו'.** שכן בפרשה זו אין העבודה סיבה ליציאת מצרים, אלא יציאת מצרים היא הסיבה לעבודה, כי מאחר שהרג ה' כל בכור בארץ מצרים - "על כן" אני זובח לה' כל בכור.

ולפי זה נתבאר כי שני חלקים אלו הינם יסודות תמידיים בחובת עבודתנו לה', התלויים זה בזה ואינם מתקיימים זה בלא זה. כי מצד אחד עלינו לעבוד את ה' **כדי** שיחפוץ בנו כעם, וכדי שלא יחדל להטיב עמנו ולהשרות שכירתו בתוכנו. ואף שכבר בחר ה' בנו להיות לו לעם, ולא יטוש ה' עמו, הרי שחובה עלינו להמשיך ולהיות זכאים לבחירתו בנו. ומאידך גיסא עלינו לעבוד את ה' **משום** שהוא אלוקינו, **ומשום** שהוא בחר בנו להיות לו לעם. שכל הטובות שעשה ה' עמנו מאז היותנו לגוי, מהוים סיבה המחייבת אותנו לעבדו וללכת בדרכיו, כי על מנת כן בחר בנו.

הנה כי כן, לגבי קרבן הפסח פירש הכתוב טעם "בעבור זה", המציין את צד העבודה המביאה

לבחירת ה' בישראל, ואילו בקידוש הבכורות פירש הכתוב טעם "על כן", שהוא צד העבודה הבאה כתוצאה מבחירתו בנו. נמצינו למדים, כי קרבן הפסח לדורות אינו בא בעקבות פסח מצרים וכתוצאה מן הנסים שנעשו על ידו, אלא כאמור, בכל דור ודור לעצמו הננו מצווים לעשותו כסיבה מקדימה, כדי שיוסיף ה' "בעבור זה" לבחור בנו ולהטיב עמנו כאשר דבר לנו.

ב. וינצלו את מצרים (יב, לו).

נחלקו חכמים ברמז הטמון בלשון המקרא הזה (פסחים ק"ט): **וינצלו את מצרים - רב אסי אמר עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן, רבי שמעון אמר כמצולה שאין בה דגים.** ויש להתבונן במה נחלקו שתי הדעות, והלא מאחר ששני הרמזים מוסבים על פשוטו של מקרא, שרוקנו בני ישראל את מצרים מרכושה, אם כן מה משמעות יש להבדלי המליצה, אם עשאוה כמצודה שאין בה דגן או כמצולה שאין בה דגים.

ונראה לבאר תחילה ביסוד הדברים, כי עונש זה שנתרוקנה מצרים מכל נכסיה וקנייניה, הינו מידה כנגד מידה בעד העבדות את בני ישראל. כי הנה המצרים מעולם לא קנו את ישראל לעבדים בדין, בכיבוש מלחמה או בשאר דרכי קנין עבדים, אלא נטפלו על משפחה תמימה שביקשה לשבור אוכל, ושלא ירדו למצרים אלא מכוח השפע הרב שהיה בה, לעומת הרעב הכבד ששרר בארץ כנען. נמצא אפוא, כי השפע הגדול, שימש ביד מצרים כפתיון ללכוד את בני ישראל, וכצייד זה המניח דגן בפי מצודתו כדי למשוך אליו חיות ועופות, כך נמשלה מצרים למצודה גדולה, שאסמיהם המלאים דגן משמשים את בעליהם לצוד את הבריות להם לעבדים.

ועל עוון שפל זה נענשו מצרים, שיהיו מנושלים מכל עשרם ורכושם, והשפע הרב שנוצל עלידיהם למטרת צידת עם שלם לעבדות, ינטל מהם כליל וימסר לאותם אשר נמקו בעבודת הפרך כל אותם השנים.

אלא שנחלקו חכמים עד היכן מגעת מדת עונשם, ועד כמה רוקנו ישראל את מצרים מרכושה:

רב אסי אמר "עשאוה כמצודה שאין בה דגן". כלומר, אין הכוונה שהותירו את מצרים ריקנית לחלוטין עד שלא נמצא בה מאומה, אלא רק הורידה מגדולתה הישנה ועשאוה שווה-ערך לעמים וארצות אשר סביבותיה, ובכך נטלו ממנה את כוחה, שלא תוכל עוד "להשים את הדגן בפי מצודתה" ולהשתמש בקסמי העושר למשוך אליה בני עמים אחרים.

ואילו רבי שמעון הוסיף מדה חמורה יותר:

ישראל ממצרים, באותות ובמופתים עצומים אשר לא שערם כל יושבי תבל, ונתנו ישראל לבם לדרך המופלאה שבה מנהיגם ה' ומוליקם, ועל זאת ענתה השירה הזאת: "ה' איש מלחמה ה' שמו". כי על ידי גבורתו וידו החזקה נודע שם הוי"ה בקרב ישראל, כמו שנאמר (ירמיהו טז, כא) **"לכן הנני מודיעים בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'".** וכן מצינו שנודע שמו הגדול על-ידי ישועת ישראל, כמו שנאמר על הגאולה העתידה (ישעיהו נב, ו) **"לכן ידע עמי שמי".**

עוד הובטחו ישראל על פי ה' ביד משה בראשית גאולתם (שמות ו, ו): **"אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים; ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים; והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'".** בפסוק זה נכללו שני עניינים: האחד הוא ידיעת העם והכרתו כי ה' הוא "אלקי ישראל", המתבטא בכך שהקב"ה מנהיג את ישראל בדרך שונה ומיוחדת במינה - "וידעתם כי אני ה' אלקיכם". וענין השני הוא הבטחת נתינת הארץ - "והבאתי אתכם אל הארץ" - שהיא השלמת הוצאתם מיד פרעה ולקחתם לעם סגולה.

והנה שני העניינים הללו מוזכרים בכלל שירת הים: כנגד "וידעתם כי אני ה' אלוהיכם" נאמר: **"זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו".** כן הוזכר הקב"ה כמלכנו הרב את ריבנו והנלחם לנו באויבינו - **"ה' איש מלחמה"**, מדה שבה נתגלה הקב"ה לראשונה בקריעת ים סוף, שבה נאמר (יד, כה) **"כי ה' נלחם להם במצרים"**. וכנוסח ברכת קריאת שמע של ערבית: **"מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה, זה א-לי ענו ואמרנו"**. ואף כנגד תכלית של יציאת מצרים - "והבאתי אתכם אל הארץ" - מייחדים משה וישראל דברי שירה: **"נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוח קדשך"**, ומוסיפים אף תפילה על המשך הדרך העתידה - **"תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני-כונוני ידיך"**. וכן: **"ה' ימלוך לעולם ועד"** - שאף הוא תפילה על העתיד, כמו שכתבו המפרשים, וכלשון החזקוני: **"ה' ימלוך לעולם ועד - יהי רצון שימלוך עלינו לעולם ועד, אדון כזה שעשה לנו טובות אלו."**

נערך ע"י הרב דוד אנשין

בהנהגתו את ישראל, והיא מציינת את מילוי כל הבטחות גילוי השכינה שניתנו לבני ישראל, מאז שנתבשרו על גאולתם.

ראשית בשורת הגאולה היא בפרשת שמות (פרקים ג-ד) כשנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה ושלחו להוציא את ישראל ממצרים. ולתהייתו של משה - **"והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'"** - מוסר הקב"ה לידו את האותות **"למען יאמינו כי נראה אליך ה' אלקי אבותם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב"**. אמונה זו, המוכחת על ידי מופתים ושידוד מערכות טבע, הגיעה לשלמותה בקריעת ים סוף. והגם שאף בשעתם כבר מלאו האותות הללו את מטרותם, כפי שמפורש באותו הענין: **"ויאמרו העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל"**, מכל מקום רק בעת קריעת ים סוף, כאשר ראה העם את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, רק אז הוחלט הדבר ונקבעה אמונתם בלבם בשלימות: **"וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו"**.

הענין השני שנדרשו לו ישראל בשעת בשורת הגאולה, הוא ידיעת שמו של הקב"ה, כמו שנאמר (ג, ג): **"ויאמר משה אל האלקים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם; ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם; ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל הוי"ה וגו'... שלחני אליכם"**. והנה כבר נתבאר במקו"א (תורה ודעת' גליון 44 פרשת וארא תשס"ח) כי שאלת "מה שמו" אין משמעותה רק כיצד מכנים אותו לשם סימן והיכר בלבד, אלא השאלה היא מה מהותו, וכאשר השאלה מופנית כלפי גאולת הקב"ה את ישראל פירושו של דבר הוא, מהו 'השם' אשר בשליחותו בא משה לעשות את הדברים האלה, כלומר באיזו מדה ממדותיו יתברך יבוא הקב"ה לגאלם, אם בדרכי הטבע - או שמא בשידוד מערכות טבע; אם על ידי התגברות מידת הרחמים - או שמא על ידי מיצוי מידת הדין. ועל כך השיבו הקב"ה: **"אהיה-ה אשר אהיה-ה"**. כלומר, בשם הוי"ה בכבודו ובעצמו המבטא את נצחיותו וחיותו מציאותו, בו יבוא הקב"ה לגאלם. ודבר זה יבוא לידי ביטוי בכך, שהנהגת ה' את ישראל לא תתנהל לפי דרכי הטבע שהטביע ה' בהנהגת העולם, אלא למעלה מכל דרך מדרכי הטבע, בדרכים המבטאים את היותו מחויב המציאות, הבורא המהווה את הכל והמקיים את הכל.

את ההנהגה הזאת, המביאה לידי ביטוי את שם הוי"ה, ראו ישראל במלוא הופעתה במעמד קריעת ים סוף, כי אז הושלמה מסכת גאולת

"עשאוה כמצולה שאין בה דגים", כלומר שנשלל מהם הערך שהוסיפו ישראל לכלכלת מצרים על ידי עבודתם שם, ונמצא שמכל שנות עבודת ישראל לא הרוויחו מצרים מאומה, ולא זו בלבד שנשלל מהם כח הצידה לעתיד, אלא אף מה שצדו כבר חזרו והפסידו. וכאותו דייג שהעמיק לצלול במים אדירים והעלה חרס בידו, כך נותרה מצרים ריקנית לחלוטין כמצולת מעמקי הים שאפילו דגים בודדים אין בה. ותחת אשר היתה ארץ שפע ועושר הפכה עתה לארץ עוני ומחסור, מקום אשר לאיש אין חפץ בו, ולאיש אין רצון וטעם לבוא בגבולו.

והדברים עולים יפה עם המבואר בדברי חז"ל, כי הרכוש הגדול שבו יצאו ישראל ממצרים היה להם בתורת שכר על עבודתם, כדאיתא בגמרא (סנהדרין צא). **פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו: הרי הוא אומר 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום' - תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים וכו'... אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה, שנאמר 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה' - תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים. נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה.**

וכנוסח שונה מובאים הדברים גם במדרש (בראשית רבה סא) **אמרו מצרים, מתורתן אנו למידין ובאים עליהם; ששים ריבוא בני אדם יצאו מאצלינו טעונים כלי כסף וזהב דכתיב 'וינצלו את מצרים', יתנו לנו את זהבינו ואת כספינו. אמר לו גביעה בן קוסם, אדני המלך ששים ריבוא בני אדם עבדום מאתים ועשר שנה, מה הם כספים ומה הם זהבים, יתנו לנו מדינר דינר בכל יום. ישבו פילוסופין וחשבו, ולא הגיעו למאה שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לטמיון, ונסתלקו בבושת פנים.**

פרשת בשלח

וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו... זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו... ה' איש מלחמה ה' שמו (מא, לג).

קריעת ים סוף מהווה שלב אחרון בגאולת ישראל מיד מצרים. והשירה שנאמרה בעקבותיה, מלבד היותה 'שירת הים' - המעלה על נס את נפלאות קריעת ים סוף - הרי היא מהווה גם שירת האמונה בה' וההכרה השלימה

כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת

יתירה על פדיונם מבית עבדים.

וגם יש לתת לב דבכל התורה הכתוב מדגיש את הוצאתם ממצרים כעיקר סיבת היותם קנויים לה' ית', כדלעיל, ורק בפרשת בא מודגש מכת בכורות והצלתם כבסיס לחובת עבדותם והדברים צריכים תלמוד.

ג. והנה הצלת בתי ישראל במכת בכורות המהוה סיבה לחובת עבדות אליו ית', וגם הקדשת בכורי ישראל ובכורי בהמתם שהוקדשו במכת בכורות (במדבר ח, יז) יש לעיין בזה דהרי חובת הכרת הטובה של הניצול להמציל, הוא באופן שהניצול נמצא בסכנה מצד עצמו, וההצלה מוציאתו מידי סכנה. אמנם במכת בכורות הרי לא היו ישראל מעצם טבעם נמצאים בסכנה, דהרי לולא הענין להכות בבכורי מצרים כדי להכריח את פרעה לשלחם לחירות, הרי לא היה מגיע המשחית כלל במצרים, וא"כ לכאורה מה איפוא מתאים להכיר טובה על הצלתם מהמשחית, הרי כל כולו לא בא אלא לצורך לפדיון נפשם, ואף דלמעשה היו בסכנה דכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע והיה נצרך לדם הפסח שע"י שנתראה הדם אליו יתברך פסח עליהם באהבתו להם וסכך עליהם באברת חמלתו, מ"מ א"א לה להצלה מסכנת המשחית לדונה כשלעצמה כמחייבת הכרת טובה של הצלה מחיים למות, שהרי כל כולה לא באה אלא כהיכי תמצוי להוציאם מבית עבדים.

ואכן נראה דזהו הסיבה עצמה, דהכתוב בכל מקום לא תלה את חובת העבדות משום הצלתם ממות לחיים במכת בכורות, ועיקר חובת העבדות הוא הוצאתם מעבדות לחירות שהרי כל כניסתם לבית הסכנה והצלתם לא נדרשה אלא לצורך הוצאתם מבית עבדים. [אמנם אחר שברצונם של ישראל להיגאל מעבדות לחירות הוצרכו לעבור דרך של הצלת חייהם, נמצא שכל מציאות חייהם חוסה בצל השגחתו, ומשום כך נקנו הבכורים לה'. מ"מ ההצלה מחיים למות כשעומדת לעצמה אינה מתחייבת בהכרת טובה.]

וא"כ יש לבאר אפוא אמאי סיבב יתברך שהצלת מעבדות תהא ע"י כניסת לסכנת חיים והצלתם ע"י השגחתו ית', ובמה מהוה ההצלה עיקר ובסיס להיותם קנויים אליו ית', כמבואר בפר' בא.

ד. והנראה דהנה רצונו ית' לקנות עבדיו ביום דינם של מצרים, הוא ע"י שמפאת היותם מצד עצמם עם עבדים, וכשנגלה אליהם ית' לגאלם לא נתן להם חירותם להם עצמם, אלא הועברו מעבדות פרעה לעבדותו ית', וא"כ אילו חירותם היתה רק באופן שע"י הפלאת המכות בפרעה ובעמו הוכרח לשחררם, היתה נחשבת ומתייחסת החירות כנקיטת להם עצמם, והמכות הניתנות על מצרים, היתה נחשבת כפעולת מבריה ארי, דהמכות אינם אלא מכריחים את פרעה להסיר עולו מעליהם, וישראל היו מוצאים את עצמם בני חורין בדרך ממילא, והיו קונים את חירותם להם

א. יסוד היות ישראל קנויים לה' לעבדיו וחובתם לקבלו עליהם לאלוקיהם, ואופן לקיחת ה' ית' את עם נחלתו להיות לו לעבדים ולהעשות להם לאלוקים, הוא ע"י יציאת מצרים, וכדבר ה' בשעה שנגלה עליהם בסיני אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים (עיין רמב"ן שם) וכדכתיב בפר' ציצית (במדבר ט"ו מ"א) אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים וגו'. והיינו דמטרת ההוצאה הוא להיות לכם לאלוקים, דע"י הוצאתם מעבדות קנאם לעבדים ונעשה לאלוקיהם. וכדכתיב (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם, וכן הוא הרבה במקרא.

והנה שני מאורעות מרכזיים שמם הכתוב כיסוד לקנין ישראל לאלוקי א' הוצאתם מעבדות לחירות, ב' הצלתם ממיתה לחיים בשעת מכת בכורות.

דהנה בפרשת משכו וקחו (שמות יב, כז) כתיב ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, והיינו דעבודת הפסח מתחייבת משום הצלת בתי ישראל בשעת מכת בכורות.

קרבן פסח הוא הקרבן שע"י קבלו ישראל את אלקותו ית', ונתחייבו בזה לדורות לקבל בכל שנה ושנה את אלקותו, והפסח הוא קרבן הברית בין ישראל לאלוקי [ולכן אית ביה כרת כמילה] וכשהכתוב מלמדנו דחובת הפסח נובעת מהצלת בתי ישראל בשעת מכת בכורות נמצינו למדים דמכת בכורות הוא עיקר בהתהוות ישראל לעם ה', כמו כן קבעה התורה לפרשת הקדשת בכורים המתחייבת משום מכת בכורות, פרשת והיה כי יביאך, לאחד מד' פרשיות שבתפילין, והפרשיות שבתפילין הרי ענינם יסוד הקשר שבין ישראל לאלוקי.

וגם בפסח מצרים בפרשת החודש הזה לכם וגו', מורה דעיקר מטרת הפסח הוא להצילם ממכת בכורות וכדכתיב (שמות י"ב י"ב) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים וגו' והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים. הרי דעיקר עבודת הפסח דעניינו קבלת אלקותו ית' תכליתו להצילם ממכת בכורות, והצלתם ממכת בכורות היא המחייבת לעבודת הפסח לדורות דהיינו קבלת אלקותו לדורות.

ב. והדברים אומרים דרשוני דמה ענין לשני ענינים אלו הוצאתם מעבדות לחירות, והצלתם ממיתה בשעת מכת בכורות, דאם הוצאתם מעבדות לחירות הוא עיקר בקנינם ית' לעבדותו א"כ מה נצרך הצלתם ממכת בכורות לענין זה, ואם הצלתם ממות לחיים בשעת מכת בכורות הוא עיקר סיבת קנינם א"כ מה מוסיף בזה שפדאם מבית עבדים, הרי הצלתם ממות לחיים

עצמם, דהמסיר אדון מעבדו אין העבד הופך להיות עבדו של המסיר. [ואף דאין זכיה גדולה מזו להיות עבדי ה', ובודאי שעם הקודש התאוו בכל נפשם להיות קרבים וקנויים לעבודתו, מ"מ רצונו ית' שיהיו עמו קנויים לו בדין וחובה ולא רק משום נדיבות ליבם].

ה. וע"כ סיבב בחכמתו ית' שהגאולה תהא באופן זה שלצורך גאולתם נדרש להביא המשחית בארץ מצרים וכל הנמצאים בארץ מצרים נחשפו לסכנת מיתה [ואף דהמכה היתה רק על הבכורים, אכן תוכן ההכאה היתה על כלל כל בית ובית דהבכור הוא ראשית ותקפו של הבית, והכאת הבכור ניתן באופן זה שיובן דאילו היה פרעה מתעקש מלשחררם, היתה המכה מתפשטת על שאר בני הבית, וכדכתיב (שמות יב, לג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים]. ובזה בא מאמר ה' אל בניו אהוביו בפרשת החדש לעשות הפסח ולהזות את הדם על המשקוף והמזוזות, כלומר בני כיון שרצונכם שאגאלכם מאנקת שעבוד מצרים ולצורך הגאולה נדרש להביא מכת מות על ארץ מצרים, עשו זאת אפוא בני ושחטו הפסח שתוכנו קבלת אלקותו ית', ושימו את הדם על המשקוף והמזוזות להורות שהינכם שמים עצמכם מסורים על שולחן ה' וחוסים בצל כנפיו וכשאעבור בארץ מצרים ואראה את הדם אפרוש כפי עליכם ואקנכם לי לעבדים.

משל למושל עריץ ואכזר שכבש עבד והביאו לאי בלב ים ושיעבדו באכזריות והתעללות, ויעבור אליו דודו רחומו, ויאמר אליו רצונך להיגאל מתחת סבלות אדונך הרשע, הנני מכה את אדונך מכה נמרצה ובתוך כך אעבור בספינה ע"י אחוזת אדונך ותנוס אל ספינת רשותי ותיהפך לחלקי ונחלתי.

כך אמר להם הקב"ה לישראל רצונכם שאגאלכם מתחת סבלות ועני מצרים, הנני מביא מכת מות על ארץ מצרים, ובית לפליטה היחיד הוא שולחן קדשי זבח פסח, ובזה שתבטאו שהנכם מוסרים עצמכם לאלקותי דהיינו להיות חוסים בצל השגחתי בזה הנכם ניצולים ונגאלים.

ונמצא דעצם ההטבה לישראל ביציאת מצרים היתה גאולתם ופדות נפשם משעבוד מצרים, דהרי הצלת החיים לא היתה נדרשת מצד עצמה, ולכן כשבא הכתוב בכ"מ להורות חובת היותנו קנויים אליו ית' עיקר המוקד הוא שחרורם מבית עבדים [וכן בבהמ"ז אנו מודים שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים]. אמנם צורת ואופן השחרור הוא ע"י שמסרו ישראל את עצמם וחייהם לאלוקותו והשגחתו ית', ודרך זה קנאם לעבדים, ומכת בכורות וקרבן הפסח והצלת ישראל היא היא שגרמה שאי היותם עבדי פרעה הפכתם להללו עבדי ה'.

אופני היתר הזרה מבית החולים ומדומה בשבת (א)

ההיתר שמותר לחזור למקומו והוא היתר דסופן משום תחילתו, ובסימן ת"ז מבואר עד כמה התירו מחמת זה.

וחזר הדין דחוץ לתחום אסור לו לחזור. [אכן צ"ע מהו סברת החילוק בין שאר איסורי דרבנן לדין חוץ לתחום].

לחזור ע"י איסורי דאורייתא

ובשו"ת אג"מ הנ"ל כתב דאפילו איסורי דאורייתא הותרו סופן משום תחילתו, ולדעתו מותר לחזור לביתו אפילו ע"י נסיעה ברכב שהישראל עצמו מנהיגו. ועיין בשו"ת מנחת שלמה סימן ח' שתמה עליו הרבה דלא מצאנו שהיתר סופן משום תחילתו יתיר איסורי דאורייתא. ובאמת הדבר מפורש ברמב"ן בתורת האדם (מהדורת זכרון יעקב עמוד ל"ח) שכתב - **אבל כיון דיו"ט שני של דבריהם מצינו בשל דבריהם שהתירו חזרה משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא.**

ועיין בשו"ת חת"ס (או"ח ר"ג) דמפשטות דבריו עולה דהתירו אפילו איסורי דאורייתא מחמת היתר דסופן משום תחילתו, דכתב שם דיש ללמוד ק"ו מהא דהיוצאין להציל מפני פיקו"נ דהוא רק דחיוה לגבי שבת דמותר להם לחזור, דכ"ש בהיוצאין לעדות החודש דהותרה ההליכה לגבי שבת אף לשיטת רבי עקיבא דחוץ לאלפים אסור מדאורייתא, הרי דהיתר דסופן משום תחילתו הוא גם לאיסורי דאורייתא.

ונראה דהחת"ס גם מודה דכשעבר הפיקו"נ לא הותר איסורי דאורייתא, דדוקא לענין היוצא לדבר מצוה ובשעת הליכתו יודעין אנו שאין כבר צורך בו וכא דהארבעים זוגות שהלכו להעיד עדות החודש, ע"ז כתב החת"ס דכדי שלא להכשילן לעת"ל חשוב הדבר כצורך המצוה, ולמד דין זה מכל היוצאין לפיקו"נ דמותר להם לחזור, אף דשם הותר רק איסורי דרבנן מ"מ למד משם דהא דחיישין שלא יכשלו לעת"ל חשוב כצורך הפיקו"נ, וה"ה כשהולכין לדבר מצוה חשוב צורך אף שבאמת בשעה זו אין כבר צורך. אכן כשכבר עברה הסכנה דאינו הולך לדבר מצוה בוודאי לא עלה על דעת החת"ס להתיר איסורי דאורייתא, וכמבואר ברמב"ן.

אכן באופן שהיוצא להציל אינו רוצה לצאת אם לא נתיר לו לחזור יותר מאלפים אמה, מקובל אצל מורי ההוראה להתיר, ואין כל נדון דומה למשנהו וצריך בכל ענין שאילת חכם.

העולה לדינא

א. לא הותר לעבור על איסורי דאורייתא כדי לחזור ממקום שיצא לשם. וכן כשיצא חוץ לעירו אסור לו לחזור חוץ לתחום אלפים אמה.

ב. וכשביה"ח בתוך העיר או אפילו מחוץ לעיר אבל הוא בתוך אלפים מהעיר, ואינו רוצה לישראל שם, ודאי מותר לו לחזור ברכב ע"י נהג נכרי, וכ"ש כשהוא עם תינוק או ילד שקשה לו להלך רגלי.

ג. באופן שאינו רוצה לצאת ולהציל אם לא נתיר לו לחזור (אף דמדינא אסור) יש לעשות שאילת חכם דלפעמים מוכרחים להתיר מחמת סכנה.

ובגליון הבא יבואר בעז"ה עוד כמה פרטי דינים בזה

שהצילו מותר לחזור אפילו ביותר מאלפים אמה ובלא"ה אסור. וכ"ה בשו"ע סימן תז ס"ג יעו"ש.

ואף דבסימן שכט ס"ט סתם המחבר דכל היוצאין להציל חוזרין למקומו כדי שלא יתירשלו לע"ל, ומשמע לכאורה דאפילו מקומן חוץ לאלפים גם הותר, דלא הוזכר שם דהוא דוקא תוך התחום, וכ"ה ברמב"ם (פ"ב הכ"ג), זה אינו דבסימן שכט מבואר עצם הדין דמותר להם לחזור ואין צריכין לישראל תוך ד' אמות ככל היוצא חוץ לתחום, והוא כדי שלא יתירשלו לע"ל, ובסימן תז מבואר דמה שהותר הוא דוקא תוך אלפים או כשנצחו עכו"ם ומפחדים לישראל שם, וכדיבואר להלן.

ועיין בשו"ת אגרות משה (ח"ד סימן פ') שהתיר לחזור בכל אופן ואפילו חוץ לתחום משום היתר זה ד'סופן משום תחילתו, דעמוד שם על דברי השו"ע שלכאורה נראים סותרים זא"ז, דבסימן שכט וכן ברמב"ם הנ"ל מבואר דהתירו לחזור כדי שלא יתירשלו לע"ל, ובסימן תז וברמב"ם פכ"ז הט"ז כתבו דהתירו לחזור רק מפני חשש סכנה כשיד העכו"ם תקיפה, [וכבר עמדו בזה במע"ר ומכרמ"מ ובפי' יצחק ירנן על הרמב"ם, יעו"ש], וכתב דצ"ל דבסימן תז איירי באופן שאין לחשוש שיתירשלו לע"ל כשלא נתיר להם לחזור, דאיירי שידעו מלכתחילה שצריכים לישראל שם כל השבת, ולכן צריך להגיע להיתר דסכנה כשיד העכו"ם תקיפה, ובסימן שכט איירי שלא ידעו שיעצרכו לישראל שם ולכן הותר להם לחזור בכל אופן כדי שלא יתירשלו, ואפילו מחוץ לתחום.

אכן מפשטות הסוגיא עולה דהיתר ד'סופן משום תחילתו לא מתיר לצאת חוץ לתחום, דכבר הבאנו לעיל מדברי התוס' דהא דמותר לחזור וכן הא דיש להם אלפים הוא היתר ד'סופן משום תחילתו, וכן הוא ברשב"א ביצה יא ע"ב, ובשיטמ"ק שם כתב דהא דמותר לחזור הוא משום סכנה, וכן מתבאר בדברי רבינו יהונתן בעירובין שם. ומבואר בזה דהתוס' והרשב"א בפשטות דבריו חלקו ע"ז, ולשיטתם כל הסוגיא הוא היתר דסופן משום תחילתו ולא משום סכנה.

ופירוש הסוגיא לשיטתם הוא כך, דעצם מה שהתירו להם לצאת ממקום שבאו להציל הוא היתר דסופן משום תחילתו, אלא דדנו בגמ' עד כמה התירו להם מחמת זה דלרב יהודה לא התירו כלל יותר מאלפים, דסגי בזה שיש להם אלפים, ובתוך האלפים מותר להם לטלטל הכלי זיין דהכל בכלל היתר דסופן וכי' דהא מפחדים להשאיר הכלי זיין, ולרנב"י התירו לחזור אפילו יותר מאלפים כיון שמפחדים לישראל במקום שהצילו כשיד העכו"ם תקיפה.

וכן מבואר בפשטות לשון הלבוש סימן תז יעו"ש, ודלא כא"ר. וכן מדויק לשון המ"ב (שם סק"י) שכתב על היתר דחזרת כלי זינים - **דאם יסלקו הכלי זיין מהם יש לירא שמא ירדפו האויבים אחריהם.** ולא כתב שיש חשש סכנה כשישאירו את הכלי זיין. הרי דעכשיו אין עדיין מצב סכנה והוא רק שמפחדים. ולפי"ז אין כאן שום סתירה בדברי הרמב"ם וש"ע, דבפ"ב וכן בסימן שכט מבואר שורש ויסוד

מי שיצא בשבת לביה"ח וכדו' משום פיקו"נ וכבר עברה הסכנה האם מותר לו לחזור לביתו ברכבו שיש בזה איסורי דאורייתא, או ע"י גוי שיקח אותו לביתו ברכבו שיש בזה איסור דרבנן.

והנה באופן שיש חשש שיצטרכו לו במקום שיצא משם למקרה פיקו"נ נוסף - כגון רופא או אנשי הצלה, נוהגים להורות דמותר להם לחזור ואף ע"י איסורי דאורייתא דחשיב שעת הסכנה, וכן עולה מדברי החזו"א (אהלות סכ"ב סקל"ב) דכל שמצוי חולי אף שאין בשעה זו חולה קמן הו"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר דמותר לחלל שבת משום זה. אכן מה שיש לדון הוא באדם פרטי שאין סיבה להתיר לו לחזור מחמת פיקו"נ.

איתא בשו"ע או"ח (סימן תז סעיף א) **מי שיצא חוץ לתחום ברשות כגון חכמה הבאה לילד יש לה אלפים אמה לכל רוח.** ובמ"ב שם סק"א דה"ה **כל שארי ענין פיקוח נפש.** והיינו דאף שלא שבת במקום שנמצא שם בביה"ש, והדין הוא דמי שיצא חוץ לתחום אסור לו לזוז יותר מד' אמות, כאן התירו לו חז"ל לילך אלפים אמה כאילו שבת שם בביה"ש.

ומבואר בתוס' (ר"ה כג ע"ב ד"ה שיהו) שהוא היתר 'סופן משום תחילתו' דאם לא נתיר לו לזוז ממקומו ימנע עצמו לעתיד שלא יצא להציל, וכ"ה במ"ב שם סק"ג.

ובמשנה בעירובין (מד ע"ב) איתא **דכל היוצאין להציל חוזרין למקומן.** ומבואר בתוס' שם ד"ה חוזרין וכן ברשב"א ביצה יא ע"ב דהוא ג"כ כנ"ל דהתירו סופן משום תחילתו, דלכן אף שכבר עברה הסכנה מותר להם לחזור למקומן, וכן נפסק בשו"ע סימן שכט ס"ט עיי"ש. ומבואר דחז"ל התירו איסור תחומין כדי שלא יתירשלו מלהציל.

ומצאנו עוד בסימן תריג ס"ה לגבי יוהכ"פ דההולך לביהמ"ד וכן לכל דבר מצוה מותר לו לעבור במים עד צוארו בין בהליכה בין בחזרה, ואינו חושש משום איסור רחיצה ביוהכ"פ כיון דהוא לדבר מצוה ואינו מתכוון לרחיצה, ומה דהותר גם בחזרה הוא ג"כ כנ"ל דהתירו סופן משום תחילתו, וכמו שהעתיק שם המ"ב ס"ק ט"ו מהגמרא דאל"כ אתה מכשילן לעת"ל שלא ירצה לילך. ומבואר מהנ"ל דחז"ל התירו איסורי דרבנן כדי שלא יבואו להתירשלו לעתיד.

ולפי"ז הנוסע לביה"ח בשבת ועברה הסכנה מותר לו לחזור ע"י גוי שיקח אותו ברכבו לביתו, דאמירה לעכו"ם שבות, ואיסור דרבנן הותר כשיצא לפיקו"נ.

לחזור מחוץ לתחום

אכן זה דוקא כשבית החולים וכדומה הוא בתוך העיר ששבת שם בביה"ש, או אפילו חוץ לעיר כשהוא בתוך התחום של עירו. אבל הנוסע לביה"ח שהוא חוץ לתחום עירו, אסור לו לחזור לביתו אפילו ע"י גוי, דמבואר בגמרא (עירובין מה ע"א) דאף דהתירו 'סופן משום תחילתו' מ"מ יותר מאלפים אמה אסור לחזור. ודוקא באופן שיצא להציל מיד עכו"ם ונצחו העכו"ם ומפחדים לשבות במקום

הרב חיים בר"ש הירשמן

מדברי הראשונים בביאור הפסוק "ויאפו את הבצק"

ואפשר לפרש דהא דכתיב שלא אפו חמץ כי גורשו ולא יכלו להתממה - דהתורה מגלה לנו שלא היה שייך במציאות לעשות חמץ מפני שהמצרים לא הניחו להם, והקב"ה סיבב שבשעת היציאה לא היה שום אפשרות לאפות חמץ רק מצה.

וממילא לא קשה למה תלה הכתוב אפית המצות מפני שגורשו ולא בגלל האיסור דהיכן שאסור לאפות חמץ וגם לא יכולים במציאות לאפות חמץ סיבת המציאות קודם לאיסור.

כלומר דכל דבר שלא שייך לעשותו במציאות וגם יש איסור לעשות את אותו דבר, הסיבה שלא עושים א"ז הוא בגלל המציאות, דאפילו אם היה מותר לעשותו גם לא היו יכולים, דהמציאות לא מאפשר א"ז.

ולפי"ז ביאור הפרשה הוא כך, שהקב"ה רצה שבשעת היציאה לא יאכלו חמץ ולכך צוונו בתחילה שלא לאכול חמץ, והיינו שאפילו אם היה באפשרות לאכול חמץ הוא היה אסור, ואח"כ סבב שלא רק יהא אסור אלא גם לא יהא אפשרי לאפות חמץ כלל, נמצא שמה שהקב"ה סיבב שלא יהא אפשרי לאפות חמץ הוא המשך אחד של האיסור לאכול חמץ, והיינו שהקב"ה רצה שבשעת היציאה לא יהא חמץ רק מצה, ולכך צוה לנו על החמץ ואח"כ סיבב שלא יהא באפשרות לאפות חמץ.

ובעל ההגדה שאומר, מצה זו על שם שלא הספיק בצקם להחמין, גם הכוונה הוא לאותו ענין שמלך מלכי המלכים רצה שלא לאכול חמץ אלא מצה ולכך אסר לנו את החמץ, ונוסף לאיסור סיבב שלא יהא שייך במציאות לאפות חמץ.

אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמין, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שנאמר "ויאפו את הבצק" וגו'. מבואר בדבריו שפשט הפסוק הוא, שלא החמין הבצק בגלל שגורשו ולא יכלו להתממה.

[הן אמת שלשון המשנה בערבי פסחים קט"ז הוא, מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים ולפי הנוסח הזה אפשר לפרש גם כמו הרמב"ן.]

כבר הבאנו לעיל את דברי רש"י "טרם יחמץ" המצרים לא הניחו להם לשהות כדי חימוץ.

הר"ן בערבי פסחים בפירושו על הרי"ף על המשנה רבן גמליאל היה אומר, כתב ולא יכלו להתממה שאילו יכלו להתממה היו מחמיצים אותו, דפסח מצרים לא נהג אלא ליום ולילה כדאיתא בפסח שני (צ"ו) ולמחר היו מותרים במלאכה ובחמץ, ולפיכך אילו יכולים להתממה, החמיצו עיסותיהם לצורך מחר, שלא הוזהרו בבל יראה.

מחדש הר"ן דפסח מצרים לא היתה אסור בב"י משום שהאיסור היה רק יום ולילה, ואיסור בב"י נצטוו על שבעת ימים.

לפי פרושו צ"ב הא דבעל ההגדה אומר שאנו אוכלים מצה על שום שלא הספיק בצקם להחמין, יוצא שטעם אכילת מצה הוא לא מפני שנצטוו שלא לאכול חמץ ולאכול מצה, אלא משום שלא הספיק בצקם להחמין.

והרמב"ן לא כתב כהר"ן או משום שהוא סובר שאסור בב"י היה גם בפסח מצרים, או מפני שמשמע שאפו את העוגות כדי לאכלם עכשיו ולא לצורך מחר.

"ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים, ולא יכלו להתממה, וגם צידה לא עשו להם" (שמות י"ב ל"ט).

מבואר כאן דהטעם שלא אפו חמץ, מפני כי גורשו ולא יכלו להתממה עד שיחמץ. וכן הוא בפסוק ל"ג ל"ד "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלולו מתים וישאו העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צורות בשמלתם על שכמם" וברש"י טרם יחמץ, המצרים לא הניחו להם לשהות כדי חימוץ.

נתקשו הראשונים ז"ל, דהרי הוזהרו על איסור חמץ לפני היציאה, ונצטוו כבר לאכול מצה כמפורש למעלה בקרא, א"כ למה כתוב שלא אפו חמץ מפני שלא יכלו להתממה כי גורשו אותם, דהרי אפילו אם היו יכולים להתממה, לא היו יכולים לאכול חמץ מפני האיסור שנצטוו.

הרמב"ן מפרש, ואפו את הבצק, שאפו אותו מצות מפני המצווה שנצטוו, שאור לא ימצא בבתיכם, כי כל האוכל מחממת ונכרתה, ואמר כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתממה לאפות אותו בעיר, ולשאת אותו אפיו מצות וע"כ נשאו אותו בצק משארותם צורות בשמלתם על שכמם.

מבואר בדבריו דהא שלא אפו את הבצק חמץ זה מפני שנצטוו, והא דכתיב דגורשו ממצרים ולא יכלו להתממה, זה הטעם למה אפו את הבצק בדרך. אבל פרושו צריך ביואר דכתיב ואפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו, משמע שלא חמץ מפני כי גורשו.

וכן הנוסח של בעל ההגדה הוא מצה זו שאנו

לישרים נאווה תהילה

ברכות מאליפות לראש משביר האי גברא רבה צנוע ומעלי אשר באהבתו ונאמנותו לתורה יום והקים ומוביל את הקהל לעידוד העליה בתורה

הגאון רבי **חיים שטרן שליט"א**

יהי רצון שיזכה לרוב תורה וגדולה אושר ונחת, אורך ימים בימינה,

בשמאלה עושר וכבוד ויראה הצלחה בכל פעולותיו לזינו הרבים ובכל מעשי ידיו.

המברכים

חתני התורה

תודותינו וברכותינו נטויות

לירדנו הקדוש והחשובים

הרב **אברהם צבי אקער שליט"א**

הרב **אהרן אקער שליט"א**

על תרומתם עבור הוצאות הגליון

להגות השפחה השוריה במעונם

בחולות הבית

תודותינו וברכותינו נטויות

לירדנו הקדוש והחשובים

הרב **שמעון בקר שליט"א**

הרב **אברהם בקר שליט"א**

על תרומתם עבור הוצאות הגליון

להגות השפחה השוריה במעונם

בחולות הבית

המרכז הגדול לחינוך קהל עדת ירושלים - ישיבת המתמידים

ברכת מוזל טוב חמו ולבבית שלוחה בזה להבחורים החשובים

החתן **שמעון דוב קרישנסקי** הי"ו

החתן **אליהו ב"ר סגל** הי"ו

החתן **אפרים ב"ר חשין** הי"ו

החתן **נחום מטיב** הי"ו

החתן **שמעון סירוסה** הי"ו

להגות השפחה השוריה במעונם

הבית **שמעון דייטש** הי"ו

הבית **צבי לוצקין** הי"ו

הבית **עקיבא כהן** הי"ו

הבית **אברהם לוי** הי"ו

להגות השפחה השוריה במעונם

ולמדור החשוב

הרה"ג רבי **שמעון בקר שליט"א**

להגות הולדת הבת

צוות המדריכים

הבחורים

ברכת מוזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב,

כליל המעלות ופאר המידות

הרב **חיים יהודה סירוסה שליט"א**

להגות הולדת הבת במו"ט

יהא רעווא שתרווה רוב נחת דקדושה

ממנה ומכל יוצ"ח מתוך רוב נחת

והרחבת הדעת

צוות המשד

ברכת מוזל טוב

שלוחה בזה למורינו הגדול

המלמדנו תורה והלכה

בבחינות ובמסירות נפלאה ה"ה

הגאון המפורסם

רבי **מאיר סירוסה שליט"א**

להגות השפחה השוריה בביתו

בבשואי בנו

החתן **שמעון א"י**

יה"ר שיזכה לרבות רוב נחת

ממנו ומכל יוצ"ח

המברכים

תלמידיו שומעי לקחו

קהל עדת ירושלים - בית שמש

ברכת מוזל טוב חמה ולבבית

שגורה בזה מעונת לב לפאר קהילתנו

בזר עדתנו המוקדל לפנינו ומשליך

נפשו ומאודו להצלחתה ושגשוגה

ומשום לילות כימים לבינו בית ה'

לגאון ולתפארת

ה"ה הרה"ג

רבי **שלמה זלמן וויספיש שליט"א**

להגות אירוסו בתו המהוללת תחי' עב"ג

הבה"ח **אהרן שושן** הי"ו

הברכה אחת היא שהזיווג יעלה יפה

ויזכו לבנות בית נאמן בישראל על

אדני תורה ויראה מתוך נחת והרחבת

הדעת

המברכים בכל לב

חברי הקהילה ועד קרן הבנין

כולל אברכים קהל עדת ירושלים

בת שמש

מתוך רצון וזיווג הבן להביא את מוטב

אחיותיו הלבביות קדם ראש כוללנו הנערץ

המתמסר בכל לבו ונפשו לאלוהים ביה ולהאיר

בתיבתו במשפחה התורה והיראה

ה"ה

הרה"ג רבי **שלמה זלמן וויספיש שליט"א**

להגות אירוסו בתו המהוללת תחי' עב"ג המופלג

הבה"ח **אברהם שושן** הי"ו

ישא ברכה מאת ה' שהזיווג יעלה יפה

וירווה מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה

המברכים בהערכה

חברי ורבי הכולל

המברכים

המברכים

ברכת מוזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב, כליל

המעלות, המדריכנו בנתיב התורה והיראה

הרב ר' **שמעון בקר שליט"א**

להגות הולדת בתו

יתן ה' שתרווה רוב נחת דקדושה ממנה

ומכל יוצ"ח מתוך רוב נחת והרחבת הדעת

המברכים

תלמידיו מכינה וצעירי ירושלים - ב"ש

ג"א מצטרפים: מאיר אקער, אליהו סגל

אברהם יצחק סגל

המברכים

המברכים

המברכים

המברכים

המברכים

לעילוי נשמת

אבינו החסיד המופלג, גרס באורייתא ודירא

ולא מחזיק שיבותא לפשיה

הגאון רבי **חיים אלעזר ב"ר דוד שפירא** זצ"ל

נלב"ע ו' שבט תשס"ח

הונצח ע"י בניו

לעילוי נשמת

האשה החשובה והצדקנית

מרת **נחמה רייזל** בת ר' **צבי הירש** ע"ה

נלב"ע ט' שבט תשס"ה

תנצב"ה.

הונצח ע"י בנה אברהם שלמה גוטפרב

הרב ישעיה שיינברגר

ומצאתי בפירוש אבן עזרא הקצר [נדפס בחומש 'תורת חיים'], ביאור חדש בכתוב זה. והוא, כי הכתוב מוסב על קרבן הפסח, כי בעבור קרבן הפסח שהקרבתו לפניו באותה שעה, עשה ה' לנו את הניסים והוציאנו ממצרים. ומפרש שם כי לשון הכתוב 'ועבדת את העבודה

כית מדרש להוראה
תנו כבוד לתורה
 טוט מלא ברכות להני צורכי מרבנן מחשבוני ובחי
 בעלי תריסין ועמלי תורה
הרב יחושע אייזן שליט
הרב יחזקאל וייס שליט
הרב נחום רייז **ידידיהו של**
 אור כבוד להעשרת בכרתה של תורה
 אשר להתעלות במעלות התורה ויהיו למאורי
 המברכה אחת היא לראש חרות
האנני בן חיים שטרן
 אשר יום והקום ומוביל את הקרן חתני תורה
 בעמלו לזיוכי הרבנים. תורה ודבולה תורה
הרבני ירחאל

משמעות תיבת 'פסח'

הרב אהרן מינצברג

בפסוק "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם", (יב, יא)

פרש"י "ופסחתי-וחמלתי, ודומה לו פסוח והמליט. והיינו שיחמול עלי וימלטו. ואני אומר כל פסיחה לשון דילוג וקפיצה". והיינו שה' ידלג על בתי ישראל בהכותו את מצרים, ולא יכה את בתיהם.

ואונקלוס תרגם כלשון א. "ואחזי ית דמא ואיחוס עליכון" והיינו שיחוס ויחמול עליהם, וכן פירש באבן עזרא בפסוק כז. ואמרתם זבח פסח - מצאנו פסוח והמליט, והטעם כמו חמלה.

בפסוק כג. "ועבר ה' לנגוף וגו' ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף". יש לדקדק בו ב' דקדוקים.

א. במה שכתוב ולא יתן המשחית לבא משמע שיש משחית אחר ולא ה' בכבודו הוא המשחית, אלא אדרבה, ה' מונע את המשחית ואינו נותן לו לבא אל בתיהם. ופסוק זה מתפרש היטב אם נפרש ש'ופסח ה' על הפתח', היינו וחמל, כלומר שה' חומל ולכן אינו נותן את המשחית לבא לנגוף, אך אם נפרש ופסח, ודילג, מוכרח שה' הוא המכה את בכוריהם כי הרי לכך הוא

מדלג כדי לא להשחית בבתי ישראל, וא"כ מה הפי' ולא יתן המשחית שמשמעותו שמונע משחית אחר מלהשחית.

לפיכך, לדעת רש"י שפסיחה היינו דילוג, על כרחנו נפרש שהמשחית היינו כמו שפירש הרמב"ן "שהוא המלאך המשחית בעת הנגף, ולא המכה במצרים [את הבכורים], כי הקב"ה הוא המכה". כלומר שהוקשה לרמב"ן דהא במכת בכורות הקב"ה בעצמו היה המכה וכדאיתא בהגש"פ "אני ולא מלאך" וכפשטות לשון הכתוב ועבר ה' לנגוף. ומתוך הרמב"ן דהיה מלאך שהכה במצרים מלבד המכה שהכה ה' את הבכורים. וקצת קשה הא שהתורה מתיחסת למניעת דבר שאינו מפורש בה שיהיה.

אכן לדעת האבן עזרא דפסח הוא חמלה יש ליישב קושיית הרמב"ן באופן אחר, והוא דבמכת בכורות ה' בכבודו ובעצמו עבר עם מלאכו המשחית להכות, מה שאין כן בשאר מכות לא היה כן, אלא כביכול ממקומו שלח את מלאכו להכות. וכמו שפירשו בדעת זקנים מבעה"ת ובחזקוני.

ב. לדעת האבן עזרא דפסח היינו חמלה, קשה

שאין נופל כ"כ לשון חמלה על הפתח אלא על האנשים שבתוך הבית, דחמלה הוא על אדם, ולשיטתו לא יבואר הלשון ופסח ה' על הפתח, ומכאן ראייה לדעת רש"י דפסח היינו דילוג והיינו שידלג ה' על הפתח ולא יבא בו לנגוף.

ונראה דאין כונת האבן עזרא (ורש"י) בפרשו חמלה - רחמנות, דאכן חמלה זו אינה שייכת אלא על אדם, אלא כונתו כתרנום אונקלוס ואיחוס, ולשון חס נופל אף על עצמים, כמו "חס על הנר" (שבת ב), משום שאין פי' חס, הרגשת צער הזולת, אלא עצם פעולת ההגנה ונתינת חסות לאדם או לחפץ מפני ענין וצורך בהם. ולפי' יבואר "ופסח ה' על הפתח" דהיינו שיחוס ה' ויפרוס חסותו על הפתח שלא יפגע ויכנס בו המשחית, מפני הרצון והענין שיש לו בפתח זה שעליו דם קרבן הפסח.

ולפי פירוש זה יומתק הא דשם הקרבן לדורות "קרבן פסח" דהפסיחה אינו דבר שארע רק בפסח מצרים, אלא בכל שנה ושנה בעת הקרבת קרבן הפסח חומל הקב"ה עלינו, ופורס חסותו מחדש על עמו ברצותו בהם.

גמ"ח המרכזי שע"י קהל עדת ירושלים עוז נישואין - קרן בר מצוה

ברכה לראש משביר

טנא מלא ברכות נשגור לאיש תבונות ורב פעלים ורדף צדקה וחסד הרב **נפתלי וינשטוק** שליט"א

העומד בראש ונושא בעול הגמ"ח במסירות ונאמנות

לרגל נשואי בתו ע"ג בשעת"מ

יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל, דורות ישרים ומבורכים בבני עדי עד

אברכי הקהילה

ההנהלה

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל אחינו היקר והחשוב הרב **שלום שטיינברג** שליט"א לרגל הולדת הבן בנצ"ט

יתן ה' שתרווה רוב נחת דקדושה ממנו ומנחל יוצ"ח מתוך רוב נחת והרחבת הדעת

משפחת שטיינברג

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב, כליל המעלות ופאר המידות, ברוך הכשרן הרב **שלום שטיינברג** שליט"א לרגל הולדת הבן בנצ"ט

יהא רעווא שתרווה רוב נחת דקדושה ממנו ומנחל יוצ"ח מתוך רוב נחת והרחבת הדעת

יצחק ולס - אריה מ. קרישנבסקי - דוד רוטמן נחתיהו דייטש - שמואל מ. אנשין - יהושע פרוש

חמלה ודמיון

ברכת מזל טוב חמלה ולבבית

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב הפועל ללא לאות למען הצלחת הגליון הרב **שמעון בקר** שליט"א לרגל הולדת הבת בנצ"ט

ברכות ואיחולים

נשגור בזה קמיה המתקן הגדול, המוסר נפשו למען חינוך ילדי תשכ"ר, רב פעלים לתורה ותעודה ה"ה הרב **מרדכי הרצל** שליט"א לרגל הכנס בנו כמר נחמן ר"י לנועם תורה ומצוות יה"ר שיגדל לאילנות רבבא, לתפארת בית ישראל, ותזכה לרוות רוב נחת דקדושה ממנו ומנחל יוצ"ח.

צוות המלומדים בת"ת תורת עולם חיים צבי אייזנבאך - חיים מאיר בלוי מנחם שטרן - יהודה ברנדזין אהרן קרישנבסקי - חיים דרוק

חמלה ודמיון

בשבח והודיה לבורא עולם מתכבדים אנו להזמין להשתתף בשמחת נשואי בנינו היקרים

החתן **אסתר הינדא** שמואל

שתתקיים א"ה בשעת"מ ביום רביעי פרשת בשלח י' שבט תשס"ט באולמי 'עטרת שלום' ירושלים החופה בשעה 4:30

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו

מאיר סירוטה משה שפירא

הזמנת פרסית לחברי הקהילה אל נשלחו

חמלה ודמיון

בשבח והודיה לבורא עולם מתכבדים אנו להזמין להשתתף בשמחת נשואי בנינו היקרים

החתן **אברהם ישעיה** יוכבד

שתתקיים א"ה בשעת"מ ביום רביעי פרשת בשלח י' שבט תשס"ט באולמי 'עטרת שלום' ירושלים החופה בשעה 4:30

נשמח לראותכם משתתפים בשמחתנו

אליעזר הלוי לוצקין נפתלי וינשטוק

הזמנת פרסית לחברי הקהילה אל נשלחו

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב הרב **שלום שטיינברג** שליט"א לרגל הולדת בנו שחי' **דוד אנשין**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב הרב **ברוך דייטש** שליט"א לרגל הולדת הבת **מאיר רוזנברג** - יוסף קדיש בלוי **אורי שפירא** - יהושע פרוש

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל אחי היקר והחשוב הרב **נפתלי וינשטוק** שליט"א לרגל נישואי הבת בשעת"מ **יצחק וינשטוק**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל גיסי היקר והחשוב הרב **שמעון בקר** שליט"א לרגל הולדת הבת **משולם גבירץ**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב הרב **ישעיה הרצל** שליט"א לרגל הולדת הבת **אליהו סגל** - יעקב מרגלית - שמעון ברנד

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב הרב **ישעיה הרצל** שליט"א לרגל הולדת הבת **ברוך אנשין** - אשר מרגלית - אברהם יצחק הירשמן **שמעון ז. רש"י קרישנבסקי** - דוד רוזנברג

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה לידידנו היקר והחשוב הרב **שלום שטיינברג** שליט"א לרגל הולדת הבן שחי' **אברהם וייספיס**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב הרב **שמעון בקר** שליט"א לרגל הולדת הבת **אברהם יצחק סגל** - אהרן יעקב אקער - חיים מ. בלוי **אברהם ישעיה סירוטה** - ישראל אשר שטיינברג

ברכת מזל טוב

חמלה ולבבית שלוחה בזה לעטרת ראשינו אבנו היקר והחשוב הרב **אברהם יצחק רייגר** שליט"א לרגל נישואי בתו בשעת"מ המבורכים **משפחת רייגר**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל ידידנו היקר והחשוב הרב **ברוך דייטש** שליט"א לרגל הולדת הבת **אליהו קצנברג** - אהרן מינצברג **יעקב יצחק מן החר**

ברכות מקרב לב

לידידי החשוב, כאח לי הרב **ברוך דייטש** שליט"א לרגל הולדת הבן בנצ"ט **מאיר סגל** המבורך.

ברכת מזל טוב

לאחינו וגיסינו היקרים והחשובים הרב **אברהם צבי אקער** שליט"א - חתן תורה הרב **אהרן אקער** שליט"א לרגל הולדת הבנים המבורכים **משפחת אקער**

ברכת מזל טוב

שגורה בזה לאבדן היקר והחשוב המוסר נפשו תמיד למען הצלחת בית מדרשינו הרב **אברהם בקר** שליט"א לרגל הולדת הבת **חנהפלי ולמנדי הכולל ערב ביהמ"ס חפציבה ב"ש**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל אחי היקר והחשוב הרב **זישה קורנבליס** שליט"א לרגל הכנס בנו לנועם עול תורה ומצוות **יעקב מאיר קורנבליס**

ברכת מזל טוב

שלוחה בזה אל אחי היקר והחשוב הרב **זישה קורנבליס** שליט"א לרגל הכנס בנו לנועם עול תורה ומצוות **יעקב מאיר קורנבליס**